

**MAVZU: TARIXIY SHAXSLARNI HAYOTINI O'RGANISHDA
O'ZBEKISTON TARIXINING AHAMIYATI**

*Ilmiy tezis: Muhammad Al-Xorazmiy nomidagi
ixtisoslashtirilgan maktabi
tarix fani o'qituvchisi*

Sangilov Jamshidbek Yo'Ichiboyevich

Annotatsiya: *Ushbu tezisdagi tarixiy shaxslarning hayotini o'rganishda O'zbekiston tarixining ahamiyati tahlil qilinadi. Tarixiy shaxslarning faoliyati milliy tarix kontekstida qanday o'rganilishi, ularning milliy o'zlikni shakllantirishdagi roli va madaniy merosdagi o'rni ko'rib chiqiladi.*

Annotation: *This thesis analyzes the importance of Uzbekistan's history in studying the lives of historical figures. It examines how the activities of historical figures are studied within the context of national history, their role in shaping national identity, and their place in cultural heritage.*

Kalit so'zlar: *Tarixiy shaxslar, O'zbekiston tarixi, milliy o'zlik, tarixiy meros, madaniyat.*

Keywords: *Historical figures, Uzbekistan history, national identity, historical heritage, culture.*

Kirish

Tarixiy shaxslar har bir millat tarixining ajralmas qismi bo'lib, ularning hayoti va faoliyati millatning madaniyati, siyosiy tizimi va ijtimoiy tuzilishini shakllantirishda muhim ahamiyatga ega. O'zbekiston tarixi esa ushbu shaxslarni yaxshiroq tushunish va ularning faoliyatini kontekstda o'rganish uchun asosiy manba hisoblanadi. Tarixiy shaxslarning hayotini o'rganishda ularning faoliyati sodir bo'lgan davrni, tarixiy voqealarni va madaniy muhitni bilish zarur.

Palabras clave: *Figuras históricas, historia de Uzbekistán, identidad nacional, patrimonio histórico, cultura.*

Asosiy qism

Tarixiy shaxslarni o'rganishda milliy tarixning roli

Tarixiy shaxslarni to'liq va to'g'ri o'rganish uchun ularning faoliyatlari sodir bo'lgan tarixiy davrni, sharoitlarni chuqur tushunish talab qilinadi. O'zbekiston tarixi bu jihatdan muhim manba bo'lib, tarixiy shaxslarning qarorlarini, siyosiy va ijtimoiy faoliyatlarini yaxshiroq anglash imkonini beradi. Masalan, Amir Temur hayotini o'rganishda uning faol bo'lgan siyosiy va ijtimoiy sharoitlarini bilish uning davlat boshqaruvi va harbiy strategiyalarini to'g'ri baholashga yordam beradi

Milliy o'zlik va tarixiy shaxslar

O'zbekiston tarixidagi buyuk shaxslar — Amir Temur, Ulug'bek, Beruniy, Al-Xorazmiy va boshqalar — milliy g'urur va o'zlikni shakllantirishda katta rol o'ynaydi. Ularning faoliyati nafaqat tarixiy voqealar doirasida, balki milliy madaniyat va ilm-fanning rivojlanishida ham ahamiyatli. Bu shaxslarning hayotini o'rganish yosh avlodni tarixga hurmat bilan qarashga, o'zlikni anglashga undaydi

Tarixiy shaxslarning madaniy merosdagi o'rni

Tarixiy shaxslarning ilmiy, madaniy va badiiy merosi O'zbekiston tarixining ajralmas qismi hisoblanadi. Ulug'bekning astronomik asarlari, Beruniyning geografiya va tarixga qo'shgan hissasi, Al-Xorazmiyning matematikaga ta'siri nafaqat milliy, balki jahon ilm-fani uchun ham katta ahamiyatga ega. Ushbu merosni o'rganish yoshlarni madaniy merosga mehr bilan qarashga, uni saqlashga rag'batlantiradi

Zamonaviy tadqiqot usullari va tarixiy shaxslarni o'rganish

Bugungi kunda tarixshunoslik sohasida arxiv materiallari, arxeologik topilmalar, raqamli texnologiyalar keng qo'llanilmoqda. Bu usullar O'zbekiston tarixidagi tarixiy shaxslarning hayoti va faoliyatini yanada to'liqroq o'rganish imkonini beradi. Shu bilan birga, global tarixiy jarayonlar kontekstida o'zbekistonlik tarixiy shaxslarning roli va o'rni ham o'rganilmoqda

Tarixiy shaxslarni o'rganishning ijtimoiy va pedagogik ahamiyati

Tarixiy shaxslarning hayotini o'rganish milliy qadriyatlarni targ'ib qilishda,

yoshlarni vatanparvarlik ruhida tarbiyalashda muhim vosita hisoblanadi. Shuningdek, u yoshlarning tarixiy tafakkurini rivojlantirish, tanqidiy fikrlashni shakllantirishda katta yordam beradi. Shu sababli tarix darslarida tarixiy shaxslarning hayotiga ko'proq e'tibor qaratish lozim.

1. Amir Temur (1336–1405)

Amir Temur – buyuk davlat arbobi, sarkarda va davlat quruvchisi bo'lib, 14-asrda Markaziy Osiyoda keng imperiyani barpo qilgan. U o'z harbiy mahorati bilan keng hududlarni birlashtirdi, shuningdek, barqaror boshqaruv va iqtisodiy taraqqiyotga katta e'tibor berdi. Amir Temur davrida Samarqand va boshqa shaharlar madaniyat va ilm-fan markazlariga aylandi. Uning siyosiy faoliyati va davlat boshqaruvi usullari nafaqat o'z davrida, balki keyingi asrlarda ham o'rganilgan va qadrlangan.

Tarixiy ahamiyati:

- Temuriylar davlati shakllanishi va rivojlanishi.
- Markaziy Osiyoda siyosiy barqarorlikni ta'minlash.
- Ilm-fan va madaniyatning gullab-yashnashi.

2. Ulug'bek (1394–1449)

Ulug'bek Amir Temurning nabirasi va ulug' astronom hisoblanadi. U Samarqandda yirik rasadxona ochgan va “Zij-i Sultani” nomli astronomik jadvalni tuzgan. Ulug'bekning ishlari astronomiya fanining rivojlanishida muhim bosqich bo'lib, Yevropa olimlari tomonidan ham tan olingan. Shuningdek, u matematikani rivojlantirishga ham katta hissa qo'shgan.

Tarixiy ahamiyati:

- Markaziy Osiyoda ilmiy markaz yaratish.
- Astronomiya va matematika sohalarida yirik yutuqlar.
- Ilmiy merosni keyingi avlodlarga yetkazish.

3. Al-Xorazmiy (780–850)

Muhammad ibn Muso al-Xorazmiy algebra va algoritm fanining asoschisi hisoblanadi. Uning “Al-Kitab al-Mukhtasar fi Hisab al-Jabr wal-Muqabala” asari algebra fanining ilk manbalaridan biridir. Al-Xorazmiy algoritmlar so'zining kelib

chiqishi sifatida ham tanilgan. Uning ishlari oʻrta asr ilm-fanining yuksalishiga va zamonaviy matematikaning asosiga xizmat qilgan.

Tarixiy ahamiyati:

- Algebra fanining asoslarini yaratish.
- Zamonaviy matematik va kompyuter fanining ildizlari.
- Ilm-fan rivojida klassik asarlarning yaratilishi.

4. Abu Rayhon Beruniy (973–1048)

Beruniy koʻplab fan sohalarida faoliyat yuritgan olim va mutafakkirdir. U geografiya, tarix, astronomiya va matematika sohalarida oʻzining muhim asarlarini yaratgan. Beruniy oʻz asarlarida Oʻzbekiston va atrofdagi hududlarning madaniy va tarixiy xususiyatlarini oʻrgangan. Uning ilmiy merosi oʻrta asr ilm-fanining rivojlanishida muhim ahamiyatga ega.

Tarixiy ahamiyati:

- Geografiya va tarix fanlarining rivojlanishiga katta hissa.
- Oʻrta asr ilm-fanida ilgʻor olim sifatida tanilgan.
- Milliy madaniyatni saqlash va rivojlantirish.

5. Zahiriddin Muhammad Bobur (1483–1530)

Bobur – buyuk davlat arbobi, shoir va yozuvchi. U Temuriylar avlodidan boʻlib, Hindistonda Boburiylar imperiyasini barpo qilgan. “Boburnoma” asari oʻzbek tarixining bebaho manbai boʻlib, unda oʻz hayoti, siyosiy faoliyati, urushlari va oʻsha davr madaniy hayoti yoritilgan. Bobur shuningdek, oʻzbek adabiyotining rivojiga ham hissa qoʻshgan.

Tarixiy ahamiyati:

- Boburiylar imperiyasining asoschisi.
- Milliy tarixni hujjatlashtirgan tarixchi va yozuvchi.
- Oʻzbek adabiyoti va madaniyatiga katta taʼsir.

6. Alisher Navoiy (1441–1501)

Alisher Navoiy — oʻzbek mumtoz adabiyotining asoschisi, buyuk shoir va davlat arbobi. Uning ijodi oʻzbek tilini va adabiyotini rivojlantirishda asosiy bosqichlardan biri boʻldi. Navoiy oʻz asarlarida milliy oʻzlik, axloqiy qadriyatlar va

insonparvarlikni tarannum etgan. Uning asarlari o'zbek madaniyatining durdonalaridan biri hisoblanadi.

Tarixiy ahamiyati:

- O'zbek adabiyotining shakllanishi va rivojlanishi.
- Milliy o'zlik va madaniyatning ifodasi.
- Axloqiy va ma'naviy qadriyatlarni targ'ib qilish.

Xulosa

O'zbekiston tarixidagi buyuk tarixiy shaxslar mamlakatimizning boy madaniyati, ilm-fani va siyosiy hayotining shakllanishida muhim rol o'ynagan. Amir Temur davlat qurilishi va harbiy strategiyalar bilan Markaziy Osiyoda mustahkam poydevor yaratgan bo'lsa, Ulug'bek ilm-fan, xususan astronomiya va matematikada jahon miqyosida tanilgan yutuqlarga erishgan. Al-Xorazmiy esa algebra va algoritmlar asoschisi sifatida butun dunyo ilm-faniga beqiyos hissa qo'shgan. Abu Rayhon Beruniy geografiya, tarix va boshqa ko'plab fanlarga oid ilmiy asarlari bilan o'rta asr ilm-fanining yetakchisi bo'lgan. Zahiriddin Muhammad Bobur o'zining tarixiy asari "Boburnoma" orqali o'zbek va Markaziy Osiyo tarixini boyitgan, shuningdek davlat arbobi sifatida tarix sahnasida muhim o'rin tutgan. Alisher Navoiy esa milliy adabiyot va madaniyatning rivojlanishida beqiyos xizmat qilgan buyuk shoir va mutafakkirdir.

Ushbu shaxslarni o'rganish nafaqat tarixiy bilimlarni boyitadi, balki milliy o'zlikni anglash, madaniy merosni asrab-avaylash va yosh avlodni tarbiyalashda muhim ahamiyat kasb etadi. Tarixiy shaxslar orqali o'zbekistonliklar o'zining boy madaniy va ilmiy merosiga chuqurroq hurmat bilan qarashni o'rganadilar, shuningdek, mamlakatning zamonaviy taraqqiyotida ulug'vor tarixiy tajribalardan ilhom olish imkoniga ega bo'ladilar

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Jalilov, A. (2018). **Temuriylar davlati siyosati**. Toshkent: O'qituvchi.
2. Rustamov, F. (2019). **O'zbekiston milliy o'zligi va tarixiy meros**. Toshkent: Akademiya.
3. Islomov, B. (2021). **Ulug'bek astronomiyasi**. Toshkent: Ilm-fan.

4. Sultonov, J. (2020). **Zamonaviy tarixshunoslik usullari**. Toshkent: Ilmiy Nashrlar.
5. Abdullaev, N. (2015). **Alisher Navoiy va uning ijodi**. Toshkent: Fan.
6. Mirzayev, D. (2017). **Boburiylar davlati tarixi**. Toshkent: Sharq.